

14. HORVÁTH G.: *A geometriai optika biológiai alkalmazása: biooptika* – Egyetemi tankönyv, 400 o., ELTE Eötvös Kiadó, Budapest (2004)
15. KEDVES M.: *Síkfelülettel batározott fénytörő anyagokban keletkező virtuális képek* – Fizikai Szemle 6 (1956) 129–137
16. VANKÓ P.: *Próbaérettségi: elégtelen* – Fizikai Szemle 54 (2004) 240–244
17. G. KATZIR, N. INTRATOR: *Striking of underwater prey by a reef heron, Egretta gularis schistacea* – J. Comp. Physiol. A 160 (1987) 517–523

18. G. KATZIR: *Tuning of visuomotor coordination during prey capture in water birds* – In: Perception and Motor Control in Birds – An Ecological Approach (eds.: M.N.O. Davies, P.R. Green), Springer, Berlin (1994)
19. HORVÁTH G., JUHÁSZ A., TASNÁDI P.: *Hétköznapok fizikája* – ELTE Továbbképzési Füzetek 10. kötet, 290 o., ELTE Nyomda, Budapest (1989)
20. TASNÁDI P., JUHÁSZ A., HORVÁTH, G.: *Fizika körülöttünk* – 257 o., Műzsák Kiadó Reál Szerkesztősége, Budapest (1994)

MEGEMLÉKEZÉSEK

VERMES TANÁR ÚR – A MI MUKI BÁCSINK

Vermes tanár úr mindenkié, ám *Muki bácsi* csak azoké, akiket tanított. Így a miénk is, azon osztályé, itt a Jedlikben, amelynek tagjai a múlt évben ünnepelték meg matúrájuk 50. évfordulóját.

Ezt az osztályt 1952 szeptemberétől tanította Vermes tanár úr, tehát „csak” két éven át. A „csak” ellenére mély nyomokról, melyeket az osztály tagjaiban hagyott, hadd idézzek – mivel annál jobban most sem tudnám megírni – egy őt köszöntő cikkemből:¹

„Egy keveset még várunk, egyre többen leszünk, majd lassan megindulunk fölfelé, a volt osztálytermünkbe. A lépcsők egy kisebb szabad teret ölelnek körül, négy szint magasságban. »Nézd csak,« – mondja valaki közülünk – »itt lógott a Foucault-inga.« Ennyi kellett csak, hogy meginduljon az emlékek lavinája.

...1952. Új fizikatanárt kaptunk. Szikár, szinte aszkéta alkat, hátrafésült haj, élénken figyelő szemek, és bőrrönddel jár, egy közepes méretű, barna, kopott bőrrönddel. Ezek voltak első benyomásaink Vermes Miklós tanár úrról.

És aztán jöttek a fizikaórák. Először még arra figyeltünk, hogy haját tenyérébe rejtett kis fésűvel az órán többször is hátrafésüli. Ám egy kis idő múltán ezt már nem vettük észre, sőt sokszor azt sem, hogy kicsengettek. Megszűntek az órai mással foglalkozások, viszont megszaporodtak a fizikát követő órákról való késések, sőt nem csak azokról. Mi történt velünk, mit csinált velünk – harmincnégy égetnivaló fiúval – Vermes tanár úr, illetve: Muki bácsi, mert már mi is így hívtuk egymás között – elszólásként máskor is –, mióta megláttuk szertára egyik szekrényének oldalán azt a – egy volt diákja által készített – karikatúrát e névvel, mely benzolgyűrűket dobáló zsonglörként ábrázolta őt.

Mi történt? »Csak« annyi, hogy vele mindig, mindenhol a fizikát – pontosabban a természet, az ember csodáit –

tanultuk, úgy, hogy jóformán észre sem vettük. Tanórák, szakkör, szertárban töltött idő, kirándulások, mind-mind egybefolytak. Nem tudtuk, mikor tanulunk és mikor szórakozunk.

A szertárban, ahol hetekig tartó térsakk-csatákat vívtunk, és míg a partner gondolkodott a következő lépésen, könyveket, folyóiratokat forgattunk, vagy az elmúlt évek képi és tárgyi emlékeivel ismerkedtünk? A Normafa lejtőin, ahol együtt sieltünk és közben a sűrűlódásról, a halmazállapotokról és a nyomás alatti olvadásról beszélgettünk egy-egy forduló után? Az uszodában, egy erőmérő végén lógva, megtudandó – Archi-

Kedves Barátom!

Emlékezve a nálatok föltöltött kellemes napra küldöm ezt a fizetést, hátha találtok benne valamelyest dolgot.

Azonnal vettünk egy olyan sziget-generátort, amelyent nálatok láttam. És mivel a csokli-kütyöben volt egy üres lap, arra vásároltuk (bejártatás, engedély, egy pár nélküli) 8800 Ft-ért egy olyan ~~sziget~~ oszcillorként, amelyent nálatok láttam. Eddig még senki sem vette zsebe vagy kifogárolta ezt a csokoládéunkat. Ugyanakkor igazgatóhelyzetünkhöz kiírták az elvámolásból a 100 Ft-osnyi mátköri illetményemet. Ezeket azért írom, hogy lásd, miként még nálatok anyagilag. Várok. Üdvözlök. Budapest, 1968. I. 3. Vermes Miklós

Jelen cikk a csepeli Jedlik Ányos Gimnázium által 2005. április 2-án rendezett Vermes-emlékülésen a szerzőtől elhangzott beszéd alapján íródott.

¹ *Egyetlen cél lebegett szemem előtt?* – Fizikai Szemle 1985/5

médész nagyobb dicsőségére –, hogy mekkora a fejünk, és másnap olvashattuk a rangsort a fizikai előadó aijtáján? ...

Nem tudom, hiszen «csak játszottunk», és ő remek játszótárs volt, a legidősebb játszótársunk. De azt tudom, hogy életemben nem volt annyi vidám percem, mint eze- ken az együttléteken. S ezért szerettük és tiszteltük őt.

Pedig nem követelte meg a tiszteletet: »a tanár éb- ressen tiszteletet a természet dolgai, az emberiség nagy teljesítményei iránt, minden egyéb tisztelettel azután lesz, ami lesz.« Mint például 1954 tavaszán, amikor Vermes tanár úr megkapta a Kossuth-díjat, és mi kamaszos eset- lenséggel felköszöntöttük. Ránk nézett előre hajtott fejjel a szemüvege fölött és ezt mondta: »Minek ez? Dolgozzunk talán, kérem« – de a szája sarkában mosoly bujkált. (A *Szabad Nép* 1954. március 18-i száma is »felköszöntötte«.)

Jómagam az érettségi után még egyszer „dolgoztam” együtt Muki bácsival: a júniusi részleges napfogyatkozás- kor itt, a gimnázium utcai lépcsőin követve távcsővel és fényképezőgépekkel a jelenséget.

A következő években én a bukaresti tudományegye- tem fizika karán folytattam tanulmányaimat, így nem ér- hetett az a szerencse, hogy az egyetemen is tanítványa legyek a Tanár úrnak. Csupán a nyári szünetekben, haza- téréseimkor találkoztunk – tehát ritkán. Lelkesedése, ala- possága, mozgékonyága még mindig a régi volt, de egy parányi keserűséget már lehetett érezni a hangjában, mely az évek múlásával egyre növekedett.

Azután, hogy itthon megkezdtem tanári pályámat, többször fordultam hozzá szakmai tanácsért személyesen vagy levélben. Egyszer ő is fölkeresett a munkahelye- men, és az ezután írt leveléből megtudhattam – megtud- hatjuk –, hogy még a Kossuth-díj sem adhat védelmet a bürokrácia ellen (ld. a mellékelt levél másolatát). Hát nem döbbenetes?!

A múltó évek során azonban nagy-nagy örömmel ta- pasztaltam, hogy a szakmai és a közmédia is tisztelettel és szeretettel vette körül, nem felejtkezve meg róla.

75. születésnapjára a *Népszabadságban* megjelent méltatásból idézem e néhány mondatot: „Ő csoda. Cso-

dálnivaló. Követni is lehetne persze, de ez szinte lehetet- len. Azért, tanár urak, a gyerekek nevében kérem próbál- ják meg.”² 1983-ban *Vermes tanár úr és a bálnabangok* címmel jelent meg egy meleg hangú méltatás az *Esti Hír- lapban*.³ 80. születésnapján engem ért az a megtisztelte- tés, hogy a *Fizikai Szemlében* köszönhettem. A legna- gyobb lélegzetű írás azonban *Staar Gyula*⁴ tollából szü- letett *Az örökéő* címmel, és a *Forrásban* jelent meg 1989 áprilisában. Egyetlen mondatot emelnék ki a mintegy húsz oldalnyi írásból, egyetlen mondatot, melyben Ver- mes tanár úr a következőket válaszolta a szerző kérdésé- re: „Az okos tanár, remélem, sohasem követ szolgálai- an egy tankönyvet. Még a sajátjait sem.”

Halála – mint mindenkit – engem is lesújtott, de némi lelki békét adott annak tudata, hogy oly sok nemzedék- nek nyújthatta át humánumát, erkölcsi tartását, szakmai igényességét. És nagy megnyugvással láttam, hogy az „utódok” nem felejtették el ezt, és nagyon sokféleképpen igyekeztek megőrizni Vermes tanár úr – Muki bácsi – emlékét. Sopronban a nemzetközi középiskolai fizikaver- senyt nevezték el róla, már 1990-ben, alapítványok jöttek létre, egy csepeli általános iskola fölvette a nevét, sírjára művészi sírkövet helyeztettek. A Jedlik Ányos Gimnázium alapításának 50. évfordulóján Vermes-emléktáblát avatott a Tanár úr szertáránál, a folyosón. És most ez a szép centenáriumi ünnepség!

Volt azonban még egy megemlékezés a Tanár úrról, ezt azonban tudatosan hagytam a végére, a személyes kötődés okán, mivel a *Vermes tanár úr* című, 2000-ben megjelent könyv szerzője, *Róth Ágnes* egykor tanítvá- nyom volt.

Így lett számomra kerek a Vermes-világ.

Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Vastagh György, volt jedlikies diák
Lóczy Lajos Gimnázium, Balatonfüred

² *Pintér István* újságíró, volt tanítvány

³ *Molnár Gabriella* újságíró

⁴ A *Természet Világa* főszerkesztője. (Az interjú még 1987-ben készült!)

EMLÉKEZÉS VERMES MIKLÓSRA

Vermes Miklós tanár úr 1952-ben, egy nyári napon jelent meg először az iskola irodájában. Azon a héten éppen én voltam az iskolatitkár mellé beosztott ügyeletes tanár. Bemutatkozott, s mondta, hogy őstől itt a csepeli Jedlik Ányos Gimnáziumban fog tanítani, aztán így folytatta: *Kérem, hogy az iskolavezetés rendeljen számomra egy te- herautót – lehet kettőt is –, és lehetőleg azonnal, mert el- intéztem, hogy a Fasori Evangélikus Gimnázium fizika- szertára anyagának egy részét ide, ebbe az iskolába el- hozhatom.* Elintéztük, amit kért, és ő 3 napig szállított. És abból, amit elhozott, berendezte birodalmát. Ettől kezdve végig, amíg köztünk volt, ott a 3. emeleten, az ő fizikata-

nítását meghatározó környezetben tartózkodott szinte állandóan. Sokat dolgozott. (Így mondta: „*tanítottam és egyéb értelmes és fontos dolgokkal foglalkoztam*”.)

Én magam közel négy évtizeden át voltam a folyosó túl- oldalán a szembe-szomszédja. (Ugyanis a tanár úr szobája és a biológia szertár között csak kb. tíz lépésnyi a távolság.) Az ünnepélyen a megemlékezők közé tehát azért kerül- tem, hogy szólaljon meg az a kollégája, aki bár nem szakos társa Vermes Miklósnak, de sok-sok éven át a közelében dolgozott. Nem kell aggódni, nem kezdek bele személyes emlékeim felsorolásába, és mindazt, amit róla elmondani szeretnék, igyekszem röviden megfogalmazni. Már csak